

- לינה כפרימוס בחדר קטנטן אצל זוג מבוגר. התברר, שהייתי איש משק היחיד בקורס. השאר - כחמשה ששה חברה צעירים, היו פלמ"חניקים, שהיו חייבים לעבור את הקורס כסניטרים צבאיים - סנוניות חיל הרפואה העתידי. ניהל את הקורס מרצה יחיד, יהודי בא בימים, ד"ר סלוטרניק שמו, מראשוני הבוגרים בפקולטה למדעי הטבע של האוניברסיטה העברית. הוא היה ידוע בארץ כמומחה בשטח הלוחמה במלריה ונהנה מהערכה מיוחדת של שלטונות הבריאות המנדטוריים.

המלריה, קדחת בפי העם, הייתה בשנות הארבעים עוד נפוצה בחלקים רבים של כדור הארץ, אפילו באזורים שונים באירופה ובוזאי באגן הים התיכון. גורמי המחלה התגלו בסוף המאה הקודמת, עת ייחסו אותה לתנאים סביבתיים כגון אוויר רע (מזל אריה). מעביר המחלה הוא יתוש מסוג *Anopheles*, שע"י עקיצה מעביר את גורם המחלה, (ה-trypanosome) הטריפנוסומה, אל מחזור הדם של הנעקץ. יתוש האנופלס דוגר בשלוליות ובמים רדודים צחים ושפירים (בניגוד לעמיתו הלא פחות טורדני, אך בלתי מסוכן, הקולקס, שדוגר במים עכורים). כדי להעביר טריפנוסומות, ז.א. הטפילים גורמי הקדחת לבני אדם, היתוש חייב לעקוץ קודם חולה מלריה כרוני, נושא טפילים. רק השילוב של נשאי טפילים, יתושי אנופלס וציבור קולטים פוטנציאליים מאפשר הפצת המחלה. עמק הירדן נמנה עם האזורים הנגועים, שם התמלאו במיוחד תנאי השילוב המשולש של יתושים, נשאים וציבור יעד.

תשעה זני אנופלס דגרו בארץ, מהם כששה נשאים פוטנציאליים של טריפנוסומה, שהופיעו בהתאם לעונת הדגירה שלהם: *anopheles elutus* באביב, הזנים *a. sergentii*, *a. superpictus*, בקיץ, *a. multicolor* לקראת הסתיו - עד כאן אני עוד זוכר. אפשר היה להבדיל ביניהם על פי סימניהם החיצוניים. הקדחת הופיעה בשתי צורות, הטרופיקה והטרצינה (או קוורטנה). הטרופיקה התגלתה בהופעה חד פעמית, אלימה, לעתים מלווה סיבוכים ומסוכנת. הטרצינה וגם הקוורטנה, הקדחת החוזרת, הופעתה פחות חריפה, אך בחזרות של שלושה עד ארבעה ימים ולאחר מכן בהתקפים חוזרים כל מספר חודשים. בכל מקרה המחלה מתישה את החולה ומוציאה אותו ממחזור העבודה, לפעמים לשבועות רבים.

אוכלוסיית בדרום גדולה, נשאי טפילי טריפנוסומה חנתה בגדות הירמוך. האוכלוסייה התחסנה, פחות או יותר, נגד המחלה במרוצת הדורות. הם הפכו לחולים כרוניים, שבעצמם חלו לעתים נדירות, אך היוו מצבור לטפילי קדחת לכל דורש. הצלע השלישית במשולש התחלואתי היו המתישבים היהודים בסביבה, שלא הספיקו להתחסן. התרופה היחידה והיעילה עד כה הייתה הכינין, שהופק מקליפת עץ הכינה.

דגירות יתושים אפשר להדביר בקלות: ריסוס מעטה דק של נפט או סולר, על השלוליות והזרמים החלשים באזורי השקיה או גדות נחלים, היה משמיד תוך זקת את כל אוכלוסיית הזחלים; הבעיה הייתה למצוא את כל מוקדי הדגירה ולהגיע אליהם כל שמונה או עשרה ימים. דבר כזה היה כמובן מחוץ לגדר האפשר, לכן בחרו בפליאטיבה וניסו בדרך סטטיסטית להילחם במחלה. צריך היה לעבור במקומות ציבוריים, שירותים ומקלטים ולחפש מתחת לספסלים ובפינות חשוכות אחרי האנופלס. את היתושים היו קולטים במבחנה. כבר היו קיימים מקלטים במשק, מהסוג שנהגו לבנות גם ערב מלחמת השחרור - שלוחה מכוסה פחים ועפר. ליתושים שימשו כמקלט בשעות היום. צריך היה לרשום בזו"ח תקופתי, שהועבר למשרד הבריאות, את כמות היתושים שליקטו בכל יום. רישום אוכלוסיית הטפילים בדם הבדווים נעשה ע"י משרד הבריאות - בפיקוחו של ד"ר סלוטרניק.

יום אחד הופיע במשק, בגיפ ממשלתי, ד"ר סלוטרניק בליווי ערבי במדים, פקיד משרד הבריאות בטבריה. הוא הזמין אותי, כסירון במקצוע, להתלוות אליו ולרדת למאהל הבדווים הסמוך למשק ולקחת דגמי דם מילדי המאהל, כדי לקבל תמונה על מידת הנגיעות. הכרתי את המאהל מרחוק, תמיד היה נראה לי סואן מאנשים, לרבות ילדים, בעלי חיים ובעיקר כלבים. כשהתקרבונו למאהל, המקום נראה עזוב ורדום. נפש חיה וזנב כלב לא נראו. סלוטרניק ידע לאן ללכת. נכנסנו לאחד האהלים הגדולים, שם בעל הבית קבל אותנו בכבוד רב. ד"ר סלוטרניק היה כנראה אישיות ידועה ומכובדת כאן. הוזמנו לשבת, הביאו קפה, ואחרי דברי הפתיחה הפורמליים, סלוטרניק ביקש, שיביאו כמה ילדים כדי לקחת בדיקות דם. בעל הבית, שהוא ראש המשפחה, פרץ בצחוק: "בוודאי ראיתם שכולם נעלמו, הם ראו אשדות יעקב